

MIÉRT KELL AKADÁLYMENTESÍTENÜNK AZ
IFJÚSÁGI MUNKÁT?

KUTATÁSI JELENTÉS MAGYARORSZÁG

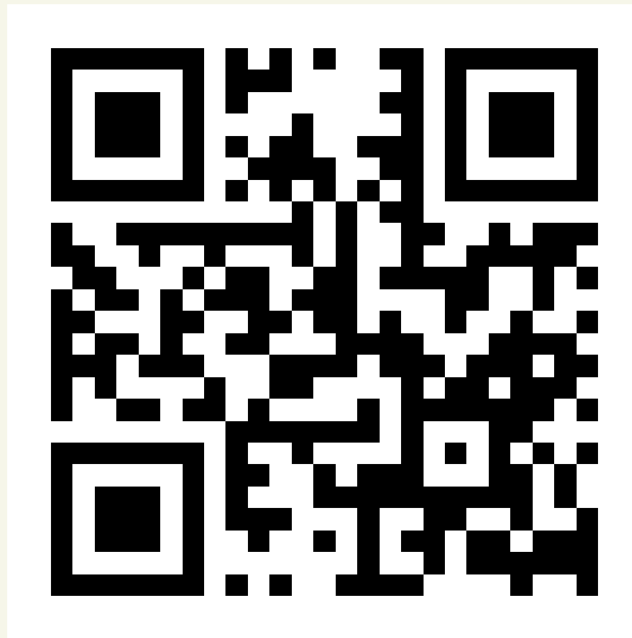
A 'MOONWALK' PROJEKT BEN KÉSZÜLT KUTATÁSRÓL

MIÉRT KELL AKADÁLYMENTESÍTENÜNK AZ
IFJÚSÁGI MUNKÁT?

KUTATÁSI JELENTÉS MAGYARORSZÁG

A 'MOONWALK' PROJEKT BEN KÉSZÜLT KUTATÁSRÓL

A kiadvány a "MOONWALK" projekt keretében készült, az Együttható Egyesület, az Association Uniamoci Onlus és az APCC Coimbra együttműködésében. A projektet az Európai Unió Erasmus+ programja támogatta. Szerződésszám: 2018-HU01-KA205-047650. A kiadvány tartalma nem feltétlenül tükrözi az Európai bizottság, az Európai Unió vagy a velük együttműködő szervezetek hivatalos álláspontját. Szerző: Nagy Melinda

find out more: moonwalk.hu

1. Kutatási célok

A kutatási terv készítése során azonosítottuk azokat a társadalmi struktúrákat, amelyek a társadalmi elnyomás eszközei, és amelyek alapvetően hozzájárulnak ahhoz, hogy a fogyatékos emberek társadalmi integrációját gátolják.

Az egyik ilyen tényező például a szülői kontroll, amelyet gyakorol minden szülő gyermeke felett a társadalmi normák elsajátítása érdekében, tehát végsősoron a beilleszkedés érdekében. A kontroll azonban nem csak a normarendszert alakítja ki, hanem befolyásolja az egész személyiség alakulását, beleértve az önismeretet, az önismereti munkára való igényt, a konfliktuskezelési képességeket, az érdekérvényesítést, stb. A túlzott szülői kontroll, azonban negatív irányban befolyásolja az asszertivitást, így az ilyen nevelésben részesült gyermek felnőttként is kevésbé tudja irányítani életét. A szülői viselkedésre irányuló megfigyeléses vizsgálatok azt mutatták, hogy fogyatékos gyerekek esetében a fogyatékoság súlyossága és a gyermek életkora befolyásolja a szülői kontrollt, vagyis fogyatékos gyerekek esetében kisgyermekkorban a szülői kontroll jóval erősebb, a nem fogyatékos gyerekekhez viszonyítva (Józsa és Fazekasné, 2007, hivatkozva Kiss 2016, Roskam és Schelstraete, 2007, hivatkozva Mándoki 2018).

Magyarországon kevés vizsgálat irányul azonban arra, hogy a fogyatékos fiatalok miként vélekednek szüleik viselkedéséről, esetleges kontroláló magatartásáról. Feltételezésünk pedig az volt, hogy ők maguk is érzik szüleik kontrolláló - de hívhatjuk túlféltőnek is – magatartását.

Másik a társadalmi integrációt akadályozó tényezőként azonosítottuk a társadalmat megjelenítő intézmények viszonyulását a fogyatékos fiatalokhoz, vagyis az oktatási intézmények, mint másodlagos szocializációs terek integrációellenességét és a pedagógiai kultúrát jelöltük meg további lehetséges vizsgálódási pontnak (Szabó, 2016; Thun, 2011). Feltételezésünk szerint az integráció támogatottsága a szülők, és pedagógusok részéről nagyban hozzájárul ahhoz, hogy egy fiatalnak hogyan alakulnak a képességei fiatal felnőtt korára.

Mіндеzen területek felmérése alapján a Moonwalk projektben azt akartuk megtudni, hogy fiatal felnőtt korban, mely területeken érdemes beavatkozni nem-formális pedagógiai módszerekkel, hogyan lehet a fogyatékos fiatalokat felhatalmazni arra, hogy saját maguk irányíthassák életüket. Ahhoz, hogy ezt megtudjuk egy kismintás nem reprezentatív kontrollcsoportos vizsgálatot terveztünk, amelyben NEET fogyatékos és nem fogyatékos fiatalokat kívántunk összehasonlítani.

2. Adatfelvételi körülmények

Fiataloknak szánt kérdőíveinket összesen 91 személy töltötte ki. Adatfelvételünk 2020. augusztus 17 és december 2 között zajlott. A kérdezőbiztosok adatfelvételi időszaka augusztus 15 és október 30 között valósult meg. Az online adatfelvételt a szervezetünk és a kérdezőbiztosok negatív tapasztalati miatt kezdeményeztük. A kitöltők 2020. 10.07-12.02 között érték el az online felületet (1. táblázat).

1. táblázat *Válaszadók/ elemzett minta*

Válaszadók száma/elemzett minta	Összes válaszadó	Összes, a mintából eltávolított kérdőív	Csak a Motivációs profil került eltávolításra
■ Összesen	91	6	10
■ Offline (kérdőbiztosok)	38	0	0
■ Online	53	6	10

A 91 főből első körben adattisztítás után 79 fő maradt, és ebből a minta 58,2%-a (46 fő) NEET önbevallásuk alapján.

A kutatás participatív jellegű volt, ezért a kérdező biztosok közé érintett fogyatékossgal élő fiatalokat és olyan személyt is bevontunk, akinek családjában van fogyatékos személy, illetve több olyan szakember is részt vett a lekérdezésben, akik szegénységben élő és/vagy fogyatékos személyekkel foglalkoznak munkájuk során.

A kérdezőbiztosok röviddel az intézmények és szakemberek felkeresését követően nagy ellenállásba ütköztek; sokan kifogásolták, hogy az adatfelvételt személyesen szeretnék megvalósítani, néhány megkeresett szervezet adatvédelmi szabályokra hivatkozott, többen a COVID 19 vírus, miatt zárkóztak el, néhány intézménynek a kérdőívek jellegével volt problémája.

Több kérdezőbiztos jelezte vissza, hogy az intézmények online kérdőívet kérnek, illetve a kérdőívek kiadását kérik, hogy maguk dönthessék el képesek lesznek-e a klienseik a válaszadásra.

Azt a benyomást keltik, hogy az intézmények az információk kezelésével kontrollt gyakorolnak a klienseik felett; elveszik az önálló döntés lehetőségét, beleértve a képességek és korlátok megtapasztalását is.

Az online kérdőívek egyébként megegyeztek a papíralapú kérdőívekkel, egy esetben vontunk össze két válaszlehetőséget a konfliktusokkal foglalkozó kérdőívben, illetve a Barátság kérdőívet nem tettük elérhetővé online formában, hogy rövidítsük a kitöltési időt és ezzel biztosítsuk az elérni kívánt válaszadói számot.

Az önkitöltős online kérdőívre való áttérést, nem csak az eredménytelen megkeresések, hanem a COVID-19 miatt ősztől fokozódó megszorítások is indokolták.

3. A kutatás alanyai és alkalmazott eszközök

3.1 Kérdőívek fajtái

A papíralapú kérdőívet 18-30 év közötti családjukkal élő NEET fiataloknak szántuk, akiknek fele (40 fő) fogyatékos személy, másik fele (40 fő) pedig nem fogyatékos személy. Ez utóbbi csoport – a fogyatékoság kivételével- minden más tulajdonságában azonos az első csoporttal, ilyen módon feltételezéseinket kontrollcsoportos módon próbáltuk volna bizonyítani. A kérdőívek kitöltési ideje változó, de legalább 1,5 órát vett igénybe egy személytől.

Az online kérdőívet kizárólag 18-30 év közötti fogyatékossgal élő vagy tanulási zavarral küzdő fiataloknak szántuk kitöltésre. Az online kérdőív kitöltése szintén változó idejű, egyéni képességektől függő.

A kérdőívek hosszát indokolta, hogy önismeretet, készségeket, képességeket akartunk mérni és nem kizárólag a fiatalok háttérét megismerni. Az összesített eredmény alapján pedig módszertani anyagot dolgozunk ki, aminek segítségével hatékonyabban tudunk támogatást nyújtani a szociális és érdekérvényesítő kompetenciák fejlődésében.

3.2 Fókuszcsoporthok

Fókuszcsoporthos vizsgálatainkat a kérdőívek eredményeire alapozva készítettük el, strukturált formában. A három fókuszcsoporthos vizsgálaton 22 fő vett részt. Egy szakértői csoport, és két fogyatékos fiatalokból álló csoport véleményét kérdeztük. A fiatalok közül egy csoportban kizárólag hallássérült személyek voltak, akiknek részvételét írótoimácsolással segítettük.

A kutatás participatív jellege miatt a szakértői csoportban is voltak fogyatékos személyek.

4. Megbízhatóság és érvényesség

Az 5 kérdőív közül 4 angol nyelvből került fordításra, és validálási folyamaton nem estek át, ezért a kérdőívek eredmények csak erre a mintára, ebben a kontextusban érvényesek; céljuk, hogy támpontot nyújtsanak fogyatékos fiatalok fejlesztéséhez számunkra. A reliabilitás egyébként minden kérdőív esetén magas lett, például a papíralapú konfliktus kérdőív Cronbach- $\alpha=0,96$, online konfliktus kérdőív Cronbach- $\alpha=0,99$; P-PASS papíralapú Cronbach- $\alpha=0,93$, P-PASS online Cronbach- $\alpha=0,894$; SRQ – F Cronbach- $\alpha=0,91$.

5. Kérdőívek feldolgozása

5.1 Demográfiai adatok

5.1.1 Válaszadók száma, életkora, neme, iskolázottsága, foglalkoztatottsága

A kérdőíveket - online és papíralapút együtt- összesen 60 fő önmagát fogyatékos embernek valló személy töltötte ki. A papíralapú kérdőívet, pedig az eredeti vizsgálati céloknak megfelelően, felvették a kérdezőbiztosok, olyan NEET fiatalokkal is (19 fő), akik önmagukat nem ítélték meg fogyatékos személynek, azonban egyéb attribútumok tekintetében megegyeztek a fogyatékos csoporttal.

A kérdőívek eredményeit befolyásolja, hogy a fogyatékoság esetében az egyén maga dönthette el, hogy fogyatékos vagy nem fogyatékos személynek jelöli magát. Fogyatékoság tekintetében nagy változatosságot mutat a minta, a legnagyobb alcsoport a hallássérült válaszadók csoportja (15 fő) volt.

Kontrólcsoportos vizsgálatban, 40-40 fő olyan fiatalot akartunk vizsgálni, akik nem dolgoznak, és nem tanulnak, szüleikkel vagy családjukkal élnek, tehát a NEET fiatalok csoportjába tartoznak. A két minta összehasonlításával arra kerestük volna a választ, hogy milyen eltérések vannak a szocializációban a válaszadók tapasztalatai alapján, hol érhető tetten a szülői beavatkozás, a fogyatékoságnak milyen szerepe van a NEET helyzet kialakulására.

Amíg a papíralapú kérdőívekkel elsősorban, olyan személyeket tudtunk megszólítani, akinek nincs kijelölt gondnoka addig az online kérdőívekbe önbevallás alapján 8 fő gondnokolt is bekerült.

A papíralapú és az online mintában is közel azonos azoknak a száma, akik szüleikkel élnek; összesen 15 fő jelölte azt, hogy nem a szüleivel él. Ezért azt a feltételt teljesítettnek tekintjük,

amelyben meghatároztuk magunknak, hogy a családi hatásokat az érdekérvényesítéssel összefüggésben olyan fiatalok esetében kívánjuk vizsgálni, akik szűkebb értelemben vett felmenőikkel élnek.

5.1.1.2 Életkor szerinti megoszlás

A papíralapú kérdőívekkel könnyebben el tudtuk érni a fiatalabb korosztályt, míg az online kérdőívet inkább 30 éves korhoz közeli személyek töltötték ki. Többen voltak, akik meghaladták a 35 éves kort. A mintában a nemek aránya közel azonos és fontos megemlíteni, hogy olyan személyeket is el tudtunk érni, akik harmadik nemhez sorolták magukat.

Az eredeti céloknak megfelelően a vizsgálat elsősorban olyan fiatalokra terjedt ki, akik az ún. NEET kategóriába tartoznak. A NEET fiatalok nem dolgoznak és nem tanulnak. Az előzetes ismereteink alapján a NEET csoportnak al csoportját képezik azok a fiatalok, akik ugyanezen kondíciók mellett, fogyatékossgal is élnek.

A NEET fiatalok 10,9% (5 fő) nincs meg az általános iskolai végzettsége. 21,7 (10 fő) csak általános iskolai végzettsége van, 47, 8% (19 fő) megrekedt a középfokú tanulmányai során. Az internetes adatfelvétel során csak a magasabb végzettségű fiatalokat tudtuk elérni, míg a személyes megkereséssel az alacsonyabb végzettségű fiatalokat is.

Nincs szignifikáns különbség a fogyatékos és nem-fogyatékos NEET fiatalok végzettségei között, sem a papíralapú mintában, sem azt összevetve az online mintával.

5.2 A család

Az online mintában mindkét szülő esetében megfigyelhető, hogy a kitöltők szüleinek magasabb az iskolai végzettsége, viszonyítva a papíralapú mintához.

A papíralapú mintában a fogyatékos fiatalok esetében gyenge korreláció van az apa és az anya iskolai végzettségével, míg a két szülő végzettsége között erősebb a korreláció (1. táblázat).

A korrelációs számításokat a kisméretű minta és a normál eloszlás hiánya miatt Spearman korrelációs számítással végeztük minden esetben.

2. táblázat NEET fogyatékos fiatalok iskolai végzettsége és szülei iskolai végzettsége közötti kapcsolat (papíralapú minta)

Fogyatékos fiatalok a papíralapú mintában, Korrelációk ^a				Fiatalok legmagasabb isk. végzettsége	A válaszadó anyjának legmagasabb isk. végzettsége	A válaszadó apjának legmagasabb isk. végzettsége
Spearman's rho	Fiatalok legmagasabb isk. végzettsége	Correlation Coefficient	1,000	,577*	,701*	
		Sig. (2-tailed)	.	,039	,011	
		N	13	13	12	
	A válaszadó anyjának legmagasabb isk. végzettsége	Correlation Coefficient	,577*	1,000	,913**	
		Sig. (2-tailed)	,039	.	,000	
		N	13	13	12	
	A válaszadó apjának legmagasabb isk. végzettsége	Correlation Coefficient	,701*	,913**	1,000	
		Sig. (2-tailed)	,011	,000	.	
		N	12	12	12	
*. Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).						
**. Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).						
a. NEET fogyatékos fiatalok papíralapú mintában						

A nem-fogyatékos fiatalok esetében csak a fiatal és az anya legmagasabb iskolai végzettsége között van gyenge összefüggés. Az online NEET mintában csak a két szülő iskolai végzettsége között van összefüggés. Ez alapján arra lehet következtetni, hogy a fogyatékos fiatal legmagasabb iskolai végzettségére a szülők iskolai végzettsége mellett más tényezők is hatást gyakorolnak, vélhetően például a fogyatékos típusa, de akár az oktatási rendszer is. Vizsgálatunk erre nem tért ki.

A családon belüli munkanélküliség az összes válaszadó 49,3%-át érinti, a NEET fiatalok esetében (46 fő) 43,5%-nak szüleit is érinti, tehát jó eséllyel lesz munkanélküli az, akinek a szüleit is érinti a munkanélküliség.

5.2.1 Konfliktusok a családban

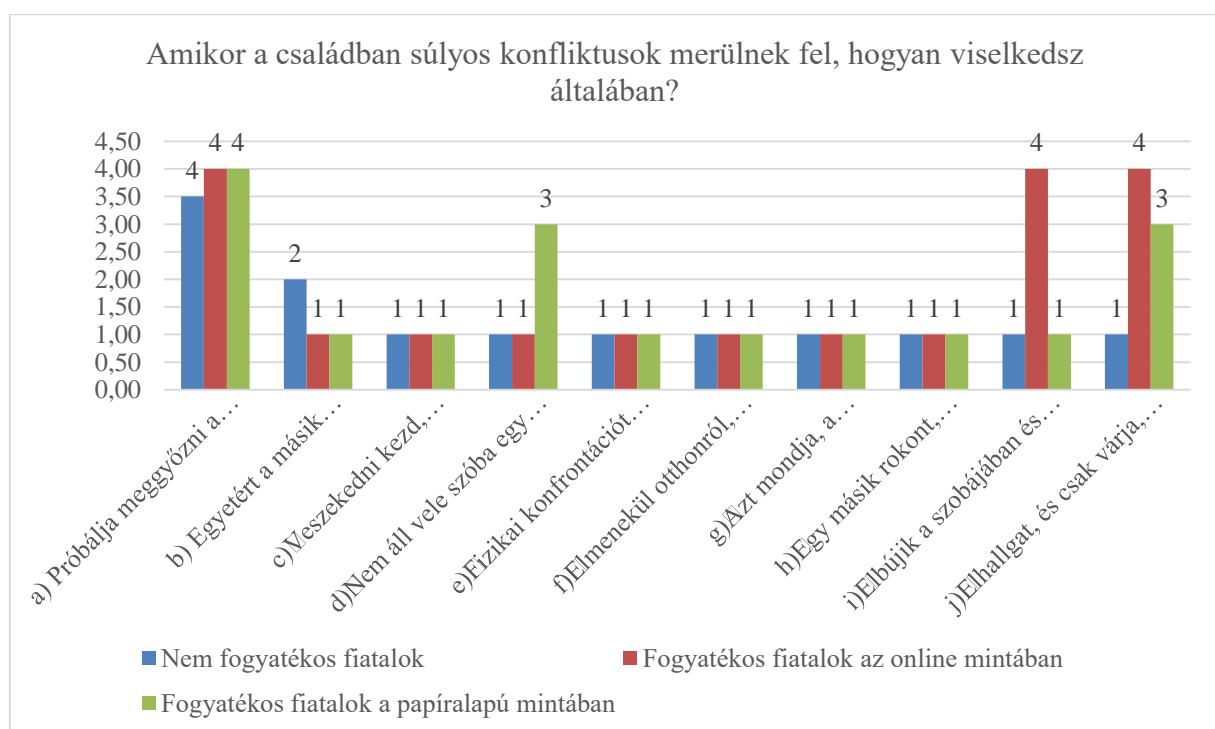
A NEET válaszadók 41,3% gondolta úgy, hogy gyakran vagy nagyon gyakran van otthonában konfliktus semmittevés, időpocsékolás miatt. A családtagoktól való korlátozások (pl. kinézet, személyes kapcsolatok) leginkább a papíralapú minta fogyatékos fiataljait érinti. A tanulás, tanulmányi teljesítmény miatti konfliktus a papíralapú minta fiataljait érinti inkább, többségében a nem fogyatékos fiatalokat (7 fő). A semmittevés, időpocsékolás is ezeknek a fiataloknak a családjában jellemző konfliktus (16 fő). A szerhasználat miatti konfliktus egyáltalán nem jellemző a mintában szereplő fogyatékos fiatalok családjában, míg a nem fogyatékos NEET fiatalokat inkább érinti ez a konfliktus (4 fő).

Összességében mégis azt lehet mondani, hogy a minta egyes alcsoportjaiban ezek csak kevés válaszadó számára jelentettek nagyobb konfliktusokat.

A konfliktusok jellegéből jól látható, hogy a családok egy részét zavarja, hogy a fiatalok nem tanulnak, vagy nem sikerült bekapcsolódnuk a munkaerőpiacra, ami meg is jelenik konfliktusforrásként, azonban *a fogyatékossgal élő fiatalok esetében ez sokkal kevésbé okoz problémát.* Feltételezzük, hogy a fiatal állapotát elfogadják a munkanélküliség okaként. Láthatjuk majd az autonómia indexszel kapcsolatos elemzésekből, hogy a szülők, azon belül az anya viselkedése gyakran más egy fogyatékos gyermek esetében, mint egy nem fogyatékos gyermek esetében, például bizonyos agresszív viselkedés formák vélhetően kevésbé jelennek meg a teljesítményfokozás érdekében.

5.2.1.1. Konfliktuskezelés módja

A nem fogyatékos NEET fiatalokhoz képest fogyatékossgal élő társaik gyakrabban nem állnak szóba azzal, akivel konfliktusba kerültek, esetleg elhallgatnak, vagy gyakrabban elbújnak szobájukban. Ez utóbbi cselekedetet az online mintában szereplő fogyatékos fiatalok gyakrabban választották (1. ábra).

1. ábra Konfliktuskezelési formák gyakoriság szerinti megoszlása a mintában

Nem jellemző külső személytől segítségkérés a problémák megoldásában. A válaszadók 63%-a állította azt, hogy konfliktusokat később megbeszélnek otthon.

Általánosságban elmondható, hogy a NEET fiatalok feltételezésünkkel ellentétben inkább úgy gondolták, hogy szüleik elfogadók.

5.3 P-PASS kérdőív – Szülők érzékelt autonómia támogatása és motivációk alakulása

Látszólag a NEET fiatalok értékelése alapján van különbség a fogyatékos és nem fogyatékos személyek esetében a szüleik viselkedésében, legalábbis a statisztikai elemzések tendencia szerűen mutatják különbséget, azonban nem lehet erősebb szignifikáns kapcsolatokat felfedezni.

A fogyatékos fiatalok gyakrabban kaptak magyarázatot, és az anyák jobban ösztönözték őket a teljesítmények elérésére. Szüleik inkább éltek a büntetés eszközével, de kicsivel több választási lehetőséget adtak. Teljesítmény esetén az apák elvárásai magasabbak voltak a nem fogyatékos fiatalokkal szemben.

Mégis összefoglalóan azt lehet mondani, hogy a fiatalok megítélése szerint –függetlenül attól, hogy fogyatékos-sággal születtek-e vagy sem- a szülők nem fordultak feljűk nagy elvárásokkal, inkább elfogadó, megengedő magatartás volt jellemző a szűlűkre a fiatalok bevállása szerint.

Az anyák viselkedésében az egyes indexek eredményeiben megfigyelhetők korrelációk. Pl. amely esetekben az anya nagyobb választási lehetőséget adott, ott hajlamosabbak voltak több magyarázatot is adni és ahol az anya több választási lehetőséget biztosított inkább tartották őt elfogadónak. Azok az anyák, akik elfogadták a válaszadóink érzéseit, többször lettek megjelölve olyan személyként, akik választási, döntési lehetőséget is adtak gyermekűknek ($r=0,95$ fogyatékos NEET fiatalok, $r=0,87$ nem fogyatékos NEET fiatalok). Azok az anyák, akik gyakrabban éltek fenyegetéssel, gyermekűk szemében kevésbé adtak döntési szabadságot is ($r= - 0,73$ Fogyatékos NEET fiatalok). A nem fogyatékos NEET fiatalok esetében az anyai büntudatkeltő, és fenyegető viselkedés gyakrabban járt együtt a jobb iskolai teljesítményre való ösztönzéssel (büntudat és teljesítmény rho $r=0,75$, fenyegetés és teljesítmény $r=0,80$). Ez a papíralapú minta fogyatékos fiataljai esetében egyáltalán nem jellemző, míg az online minta esetében, ahol a válaszadó fogyatékos fiatalok iskolai végzettsége magasabb is, kifejezetten jellemző ($r=0,79$).

A szűlűk viselkedését összevetettűk a RAI index eredményeivel, tehát korrelációt kerestűnk a szűlűk viselkedése és a baráti kapcsolatokban megélt döntési szabadság között, és az eredmények megerősítűk, hogy a szűlűi viselkedés és baráti kapcsolatokon belűli autonómia között van összefűggés még ebben a kis mintában is. Például azoknak a válaszadóknak

magasabb az autonómia indexe, akik azt jelölték, hogy az anyjuktól rendszeresen kaptak magyarázatokat bizonyos szabályokat, cselekedeteket illetően ($r=0,58$, fogyatékos és nem fogyatékos NEET fiatalok esetében is). Ugyan ez tapasztalható a választási lehetőségek és RAI index esetében, tehát *azok a fogyatékos NEET fiatalok, akik több választási lehetőséget kaptak anyjuktól magasabb autonómia indexszel rendelkeznek* ($r=0,65$). A fenyegetés ($r= - 0,65$) és büntudatkeltés ($r= - 0,57$) pedig negatív kapcsolatban áll a válaszadó fogyatékos NEET fiatalok autonómia indexével. Érdekes módon *nem fogyatékos NEET fiatalok esetében az anya viselkedései és az autonómia index között nincs korreláció, a választási lehetőség kivételével.*

Az apa viselkedése csak gyenge korrelációt mutat a választási lehetőség esetében a RAI indexszel, a fogyatékos és a nem fogyatékos NEET fiatalok esetében is. Más viselkedési formák és az autonómia index között nincs összefüggés.

Az általunk vizsgált fogyatékos fiatalok autonómiájára valószínűleg nagyobb hatással van a szülők viselkedése, mint a nem fogyatékos fiatalokéra.

5.4 Iskolai integráció

A NEET fiatalok többsége 80,9%-a (37 fő) járt integrált oktatásba, ezen belül a fogyatékos fiatalok 55%-a (19 fő) gondolta úgy, hogy integráltan vett részt oktatásban, és 4 fő vélte úgy, hogy gyógypedagógiai intézménybe járt; azonban 6 fő gondolta úgy, hogy minden osztálytársa fogyatékossgal élő gyerek volt. Így elképzelhető, hogy a válaszadók nem tudták pontosan megítélni sem azt, hogy milyen intézménybe jártak, sem azt, hogy az osztálytársaiknak volt-e fogyatékossga vagy sem.

A NEET fiatalok 52%-a (24 fő) válaszolta azt, hogy szerettek iskolába járni és 6 fő jelölte azt, hogy nem. Ezt tovább bontva fogyatékos és nem fogyatékos fiatalokra, megállapítottuk, hogy, *akik nem szerettek iskolába járni mindannyian fogyatékos fiatalok voltak.* Míg a nem fogyatékos fiatalok közül senki sem válaszolta azt, hogy nem szeret iskolába járni. A bizonytalanok aránya közel azonos fogyatékos és nem fogyatékos fiatalok esetében.

Arra kérdésre, hogy fontos tagjai voltak-e az osztályközösségüknek a válaszadó NEET fiatalok 43,5%-a válaszolta azt, hogy igen, 28% pedig azt, hogy nem. Ez a 28% (13 fő) kizárólag fogyatékossgal élő fiatal (3 fő offline minta, 10 fő online minta).

A válaszadók 30% (14fő) nem vett részt iskola társaival tanítás utáni közös tevékenységekben; ebből a 14 főből 11 fogyatékossgal élő fiatal.

A NEET fiatalok közül 1 fő vett részt úgy valamilyen hátránykompenzáló, kompetenciafejlesztő programon rendszeresen úgy, hogy abba az egész osztálya részesült, ő egyébként nem tekinti magát fogyatékossgal élő személynek. A fiatalok 22%-a (10 fő) úgy kapott rendszeres fejlesztést, hogy az osztályától különválasztották, 11 fő csak alkalmanként kapott fejlesztést, többségében az osztályától izoláltan (9 fő), 4 fő iskolán kívül járt fejlesztésre, és a válaszadók 37%-a (17 fő) megítélése szerint egyáltalán nem kapott semmilyen fejlesztést. A fogyatékos fiatalok többsége (18 fő) az online és offline mintában változó gyakorisággal, és helyszínen, de részesült fejlesztésben, míg a nem fogyatékos NEET fiatalok közel fele (8 fő) nem kapott egyáltalán fejlesztést az iskolában.

Az összes válaszadó esetében 43%-nak (34 fő) az osztályfőnöke, vagy tanára próbált segíteni a beilleszkedésben, 28% (22 fő) senkitől sem kapott segítséget az iskolai beilleszkedésben. Segítő szakemberek, szülők és osztálytársak elenyésző számban jelennek meg a válaszok között. A NEET mintán ugyan ez az arány, tehát 19 fő ítéli meg úgy, hogy osztályfőnöke, vagy egy iskolai tanár segítette őt, 13 fő véli úgy, hogy nem kapott segítséget. *Azoknak a NEET fiataloknak a többsége, akik úgy vélik, hogy nem kaptak segítséget a beilleszkedéshez az online minta fogyatékossgal élő fiataljai (8 fő).*

Az összes válaszadó esetében, 53% (42 fő) legalább egyszer tapasztalt iskolai éve során bántalmazást, zaklatást, közülük rendszeresen 24 fő. A NEET mintában a fogyatékos fiatalok 64,2%-a (18 fő) élt át legalább egy alkalommal iskolai éve során zaklatást, 11 főt pedig rendszeresen bántalmaztak. Elsősorban az online válaszadók állították ezt (9 fő). A nem fogyatékos fiatalok esetében az iskolai zaklatás ritkábban fordult elő, többségük (61%, 11 fő) nem tapasztalt bántalmazást. A NEET mintában Khi négyzet próbával közepes negatív szingifikáns kapcsolatot lehet kimutatni az iskolai zaklatás és a relatív fontosságérzet között, mégpedig azok, akiket nem ért zaklatás az iskolában inkább érezték úgy, hogy fontos tagjai voltak az osztályközösségüknek ($p < ,034$, $\phi = 0,320$).

5.5 Barátság

A válaszadó NEET fiatalok többségének (95%) legalább egy közeli barátja van, azonban a fogyatékos fiatalok között van 1-1 fő az online és az offline mintában is, akik úgy gondolják, hogy nincs egyetlen barátjuk sem.

A továbbiakban bemutatott barátság kérdőívet (SQR- F) csak a papíralapú mintában vettük fel, mivel az online válaszadás ideje túlságosan hosszúra nyúlt volna.

A fiatalok a baráti kapcsolatokat különböző motivációk miatt tartják fenn. A mintában a belső motiváció és az identifikált szabályozók között erős pozitív korreláció van, a fogyatékos ($r=0,93$) és nem fogyatékos fiatalok ($r=0,87$) esetében is, tehát minél inkább jellemző volt egy személyre, hogy az eredetileg külső szabályokat belsővé tette, annál magasabb volt az adott baráti kapcsolatban való részvételre a belső igény.

A fiatalok barátságaira jellemző, hogy megítélésük szerint ezek a kapcsolatok inkább konfliktusmentesek, 72% (33 fő) soha nem kerül konfliktusba a barátaival. Ha mégis konfliktushelyzet adódna, akkor 78% úgy véli, hogy rendezni tudják együtt a kapcsolatot. Néhány fiatal a baráti kapcsolatok rendezéséhez kéri szülei segítségét alkalmanként (30%, 14 fő), ez a fogyatékos és nem fogyatékos fiatalokra is jellemző körülbelül azonos mértékben.

5.6 Szabadidő

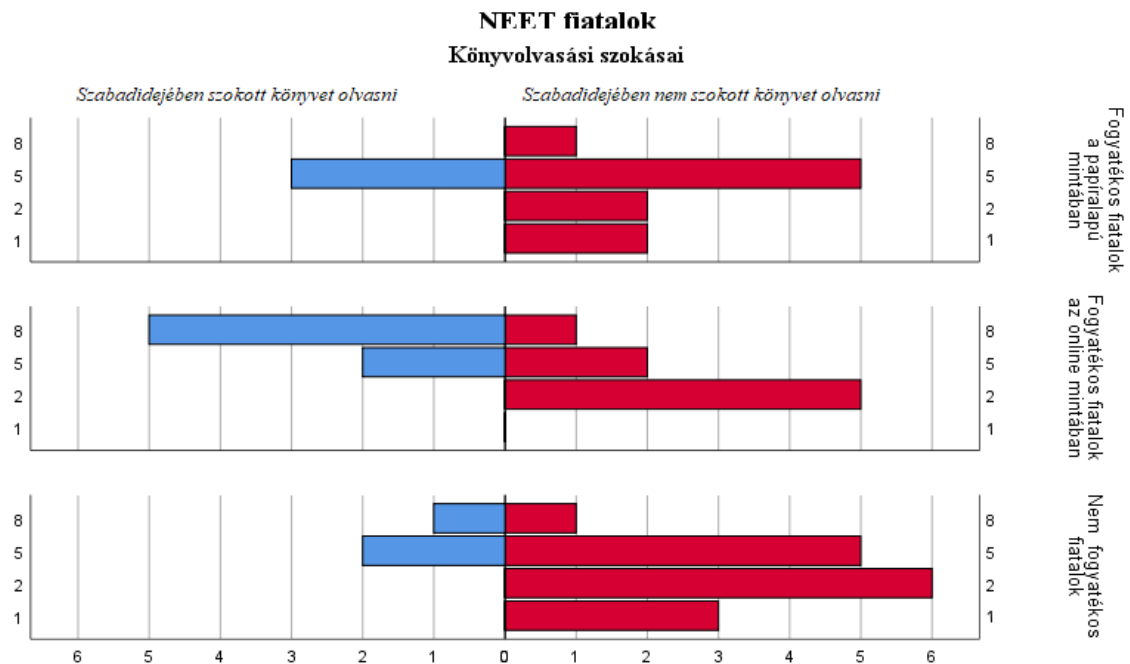
A fiatalok nagy része internetezik, olvasnak vagy közösségi média felületeket használnak. Az online mintában jellemzőbb a könyvolvasás, mint a kérdezőbiztosok által felvett mintában, ugyanakkor az online mintában több, a magasabb iskolai végzettségű személy is. Ha az összes NEET fiatal esetében nézzük, azt látjuk, hogy a magasabb végzettségű fiatalok inkább olvasnak könyveket, míg az általános iskola vagy annál alacsonyabb iskolai végzettségű személyek egyáltalán nem.

Az internethasználati szokások szinte azonosak, és az is egyértelmű, hogy az olvasás általában véve nem népszerű szabadidőtöltés a fiatalok körében (68% nem olvas), de ha már olvasnak valamit, akkor azt inkább az interneten teszik és nem könyvből. Mindemellett az is elmondható, hogy vannak olyan szabadidős formák, amelyek nemek szerint jellemzőek, tehát elkülönülnek a teljes mintában.

Például a fiatalok többsége nem sportol (kb.70%), azonban a férfiak inkább sportolnak, mint a nők. A fogyatékos fiatalok közül sportolással csak 12 fő tölti szabad idejét, akik közül 7 hallássérült, a többi pedig eloszlik az egyéb fogyatékosági csoportok között.

Ha általában véve nézzük, tehát mindenfajta testmozgást (túrázás, sportolás, tánc) egy kategóriának tekintünk, akkor mások az arányok, így a válaszadók 46,7%-a végez valamilyen testmozgást szabadidejében, azonban a nők így is kisebb arányban (15 nő, 21 férfi). Ugyanígy, ha egy kategóriaként tekintünk mindenfajta mozgásra, akkor a NEET mintán belül a férfiak és nők aránya azonos, és szintén 50-50%-ra oszlik meg a mozgók és nem mozgók száma. Ha fogyatékoság szerint bontjuk tovább a NEET mintát, akkor azt látjuk, hogy a fogyatékos

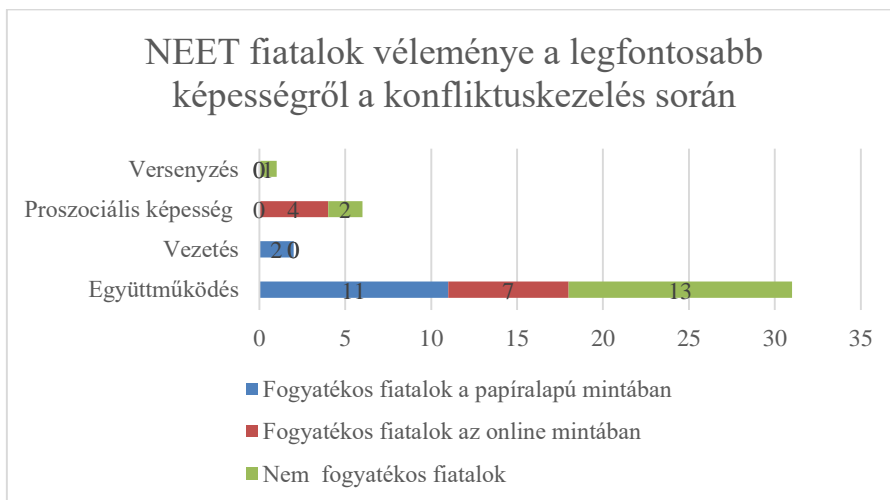
fiatalok, habár nagyobb számban vannak a NEET mintában is, kevésbé töltik szabad idejüket testmozgással, mint a nem fogyatékos fiatalok

2. ábra NEET fiatalok könyvolvasási szokásai

5.7 Attitűdök, nézetek, értékek

A következő fejezetben a fiatalok véleményére, gondolataira, nézeteire térünk ki, amelyek alapvetően befolyásolják az érdekérvényesítő képességüket is. Látható, hogy a fiatalok jelentős többsége úgy gondolja, hogy a legfontosabb konfliktuskezelési képesség az együttműködésre való képesség (3. ábra).

3. ábra Konfliktuskezelési képességek a NEET válaszadók szerint

Együttműködés alatt érthetjük azt is, hogy valaki a saját érdekeit képviselve, megoldásra törekszik, meg azt is - ha a gyakran és tévesen értelmezett köznapi használatára gondolunk-, hogy valaki együttműködően azt csinálja, amit mondanak neki, feladva saját elképzeléseit.

A mintában szereplő fiataloknak egy része próbálja meggyőzni konfliktushelyzetben a másik felet, míg mások inkább elkerülő konfliktuskezelési stratégiákat választanak (pl. bezárkózik a szobájába, nem szól hozzá, stb.). Szerintük is az együttműködési képesség a legfontosabb konfliktuskezelési képesség.

Ha a konfliktuskezelési képesség legmagasabb szintjének a problémamegoldó képességet tekintjük, annak feltétele az önérvényesítés és az együttműködés is, illetve ennek egyensúlyáról beszélünk. Az önérvényesítés vagy másként szólva, érdekérvényesítésnek, pedig Nagy József elmélete alapján eleme az a négy képesség, amelyet a 3. ábrán is megjelöltünk (Nagy, 1998, p. 36).

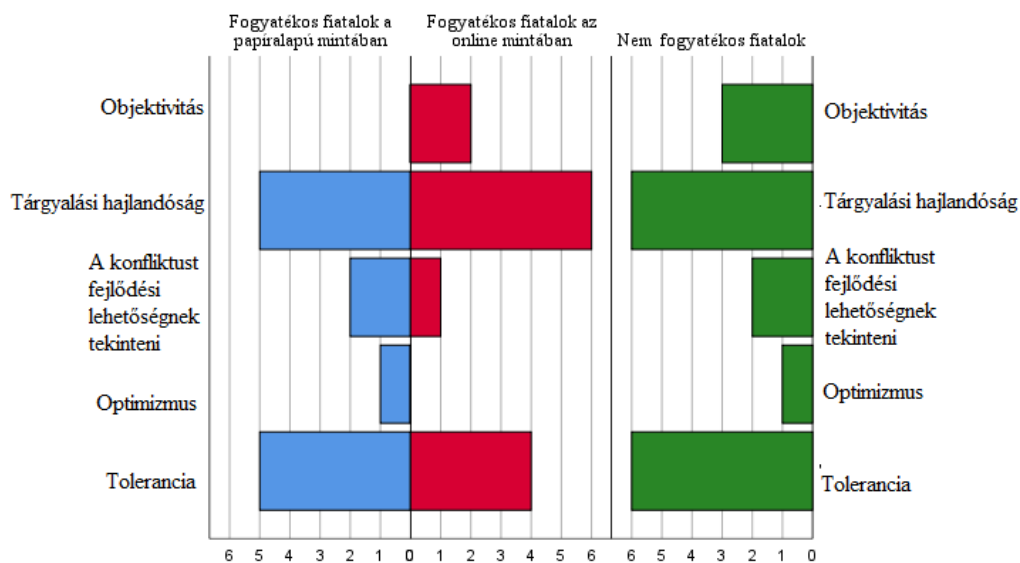
A 3. ábra legfeljebb, annyi üzen számunkra, hogy a fiataloknak az együttműködés egy konfliktushelyzetben kívánatos viselkedés, azonban más kérdésekre adott válaszaikból kitűnik, hogy gyakran nem asszertív megoldásokat választanak.

A válaszadók a teljes mintában és a NEET mintában szinte azonos módon úgy vélték, hogy a legfontosabb attitűdök a tolerancia és tárgyalási hajlandóság egy konfliktus megoldása során.

A toleranciát a tárgyalási hajlandósággal azonos fontosságúnak ítélték meg az online és az offline mintában is a NEET fiatalok. Amiben a teljes mintához viszonyítva különbséget lehet felfedezni az az optimizmus és objektivitás. Az objektivitást senki nem választotta az offline mintában a NEET fiatalok közül, és az optimizmus sem tartotta fontosnak egyetlen NEET fiatal sem az online mintában (4. ábra).

Az offline minta esetében a kérdezőbiztosoknak volt lehetősége arra, hogy az egyes fogalmakat elmagyarázzák, míg az online minta esetén ehhez a kontextusba illő szómagyarázatot nem kaptak.

**A legfontosabb attitűd a konfliktusok megoldásához
a NEET alminta szerint**

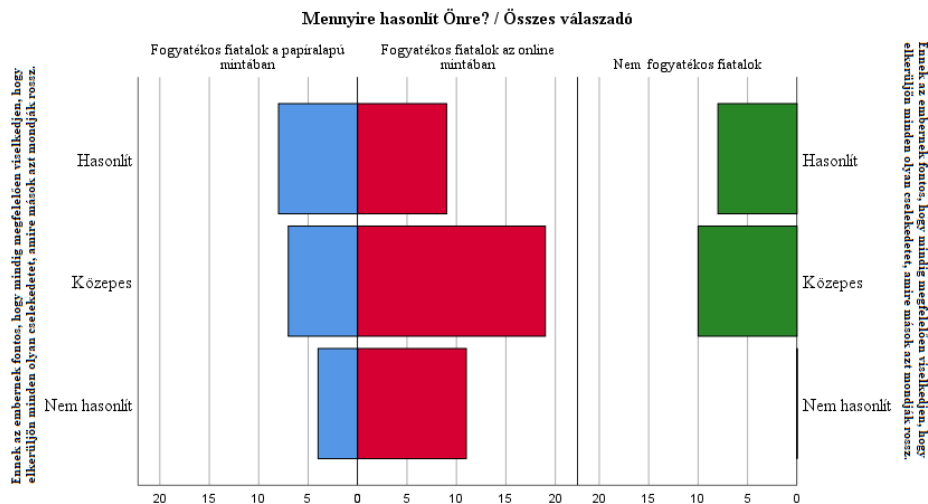

4. ábra A legfontosabb attitűd konfliktuskezelés során a NEET fiatalok szerint.

5.7.1 Külső szabályozók és belső szabályozók, tolerancia

„Mennyire hasonlít Önre? Ennek az embernek fontos, hogy mindig megfelelően viselkedjen, hogy elkerüljön minden olyan cselekedetet, amire mások azt mondják rossz.

A fiatalok kisebb része (32,8%) úgy gondolta, hogy az állításban szereplő személy, hasonlít, vagy teljes mértékben hasonlít rá, és ez független attól, hogy fogyatékos vagy nem fogyatékos a fiatal, 47% válasza pedig középre húz, vagyis nem biztos, hogy a kérdésben egyértelműen állást tudtak foglalni (5. ábra).

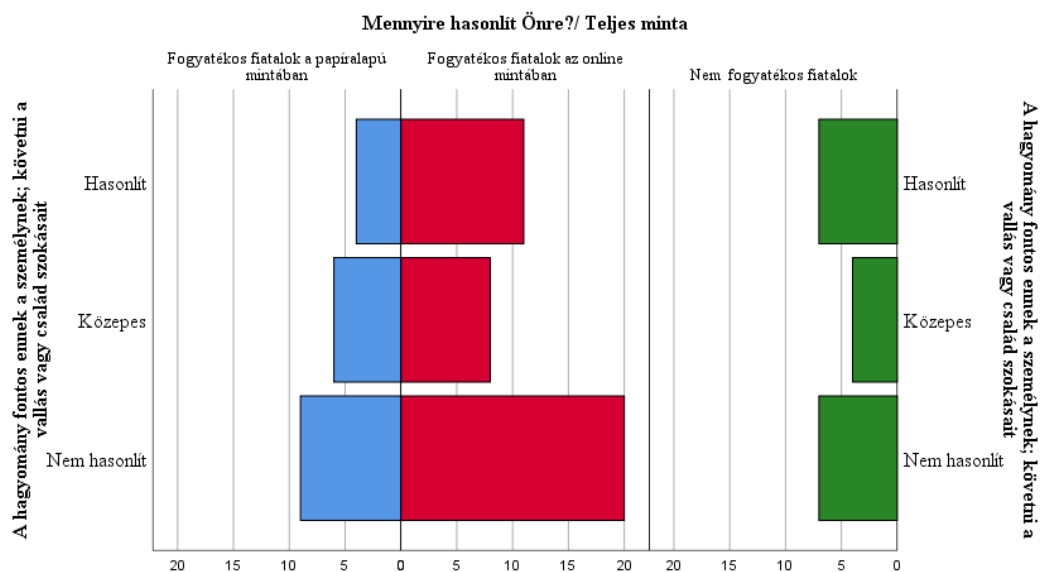
5. ábra Mennyire hasonlít Önre? Ennek az embernek fontos, hogy mindig megfelelően viselkedjen, hogy elkerüljön minden olyan cselekedetet, amire mások azt mondják rossz / Teljes minta

A teljes minta esetében nem lehet az egyes csoportok között szignifikáns különbséget kimutatni, mivel a minta elemszáma alacsony. Azonban azt a tendenciát az 5. ábrán fel lehet fedezni, hogy a fogyatékos fiatalok egy része kevésbé akar megfelelni a környezetének. A nem fogyatékos fiatalok esetében pedig egyértelműen a környezetnek való nagyobb megfelelés irányát mutatja az ábra.

A NEET almintában is hasonlóan alakulnak az arányok, tehát a válaszadók többsége középre húz (51%), azonban 42% egyetért az állítással, tehát a fentebbi számokhoz viszonyítva eltolódást látunk az egyérték irányába. *A minta NEET fiataljai inkább meg akarnak felelni a környezetük elvárásainak.*

„Mennyire hasonlít Önre? A hagyomány fontos ennek a személynek; követni a vallás vagy család szokásait.”

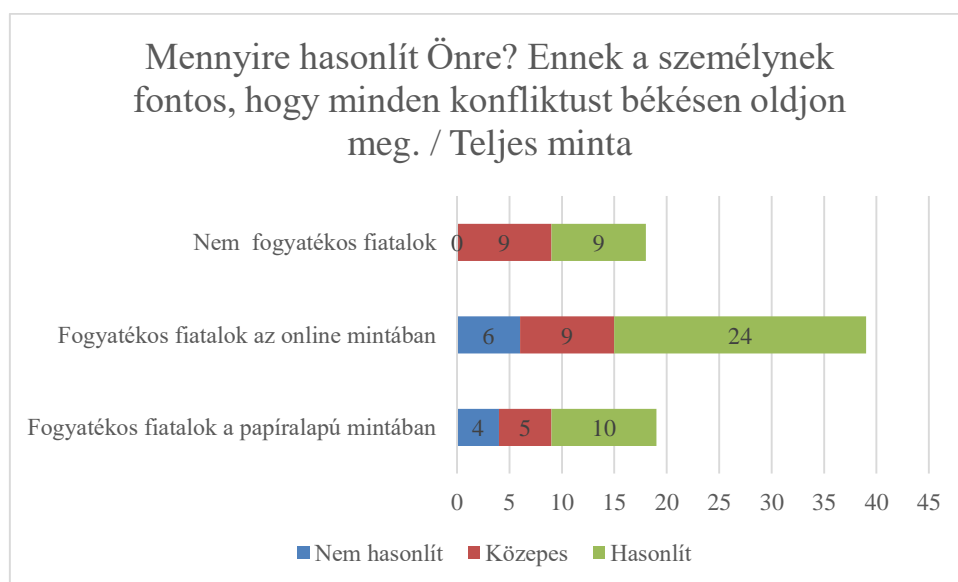
A 6. ábrán a tradíciókhoz való viszonyát látjuk a válaszadó fiataloknak. A mintában 47,3% nem gondolta magát hagyománykövető személynek, de viszonylag jelentős (29%) azoknak a száma is, akik úgy gondolták, hogy azok. A teljes mintában nincs szignifikáns különbség a fogyatékos és nem fogyatékos emberek között ebben a tekintetben, a NEET alminta is hasonlóan alakul, tehát a környezeti elvárások nem mindenki számára jelentik azt, hogy tradicionális utat kell követniük.

6. ábra Mennyire hasonlít Önre? A hagyomány fontos ennek a személynek; követni a vallás vagy család szokásait./ Teljes minta.

„Mennyire hasonlít Önre? Ennek a személynek fontos, hogy minden konfliktust békésen oldjon meg.”

A válaszadó fiatalok 57%-a gondolta úgy, hogy ezzel az állítással azonosulni tud, és a 7. ábrán az is látható, hogy kicsi azoknak a száma, akik egyértelműen elhatárolódnak, ők egyébként a fogyatékos fiatalok mintájában vannak.

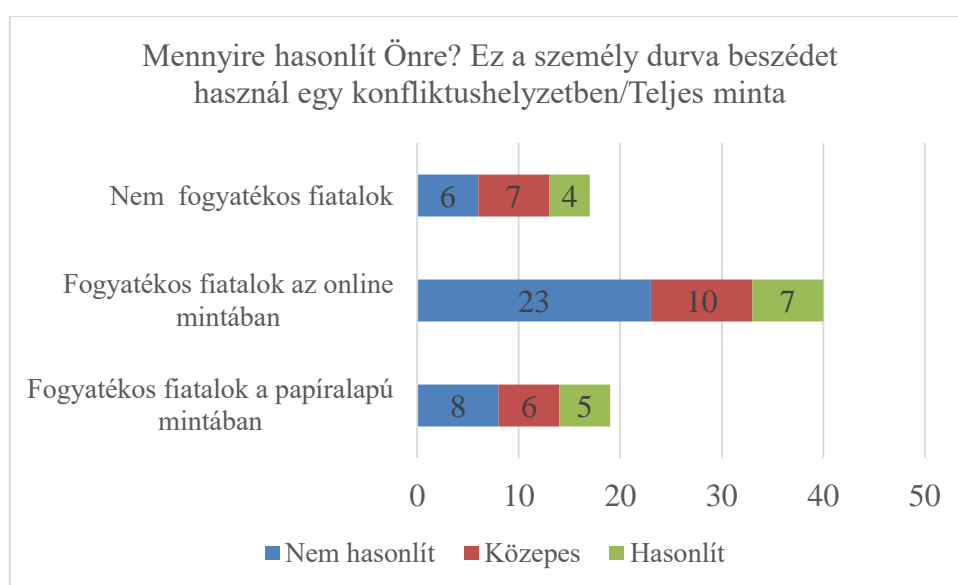

7. ábra Mennyire hasonlít Önre? Ennek a személynek fontos, hogy minden konfliktust békésen oldjon meg. / Teljes minta

A NEET mintában 52% (24 fő) gondolja úgy, hogy ez az állítás megfelel rá, 40% közép-re húz, tehát bizonytalan, és csak 4 fő van, aki úgy gondolja, hogy ez az állítás nem igaz rá. Ők mind a fogyatékos fiatalok mintáiból kerültek ki.

„Mennyire hasonlít Önre? Ez a személy durva beszédet használ egy konfliktushelyzetben”

A teljes mintában lehet látni, hogy az alábbi állítással a fiatalok többsége (48%) nem tudott azonosulni, és összesen 21% (16 fő) gondolta úgy, hogy ez jellemző rá (8. ábra). A csoportok között nincs szignifikáns különbség, sem a teljes, sem a NEET mintában, ugyan *akkor azok többsége, akik úgy gondolták, hogy ez az állítás igaz rájuk, a NEET almintába esnek* (11 fő).

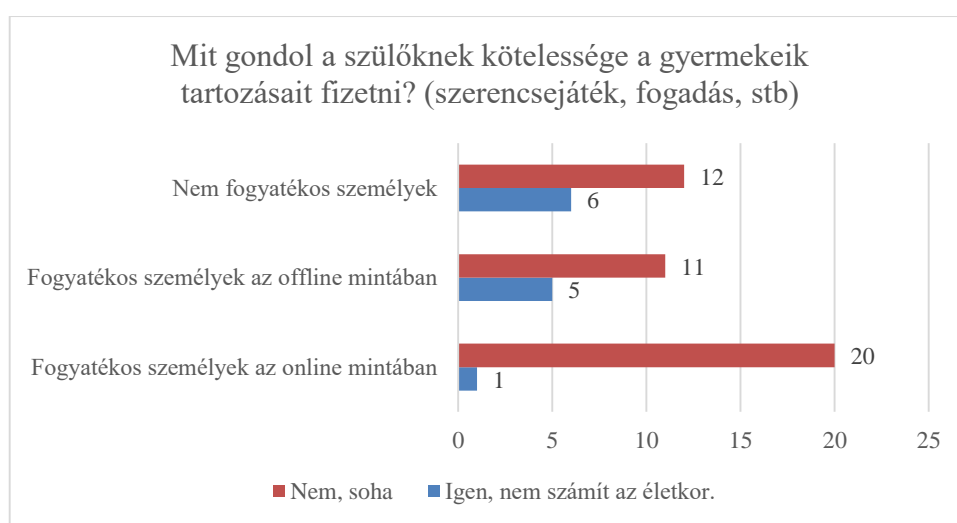
8. ábra Mennyire hasonlít Önre? Ez a személy durva beszédet használ egy konfliktushelyzetben/Teljes minta

„Mennyire hasonlít Önre? Ennek a személynek a tolerancia egyenlő a gyengeséggel és a megadással, megalkuvással.”

A teljes mintában a válaszadók 70%-a nem tud azonosulni ezzel az állítással, 12% (9 fő), úgy véli, hogy ez az állítás igaz rá, közülük 8-an fogyatékossgal élő emberek. Az azonosulni tudók közül 6 fő a NEET almintának is része.

„Mit gondol a szülőknek kötelessége a gyermekeik tartozásait fizetni? (szerencsejáték, fogadás, stb)?”

A fiatalok többsége (54,4%) - függetlenül attól, hogy online vagy offline volt-e az adatfelvétel-ügy gondolja, hogy a szülőknek nem kötelessége a gyermeke tartozásait fizetni. Csak a fiatalok 15% gondolta úgy, hogy a szülőnek kötelessége támogatni gyermekét, annak életkorától függetlenül (9. ábra). Egyéb válasz lehetőséget az online mintában adtak meg, amelyet az ábrán az alacsony szám miatt nem tüntettünk fel. A NEET fiatalok közül az online mintában senki, az offline mintában 10 fő válaszolt igennel, ami nagyjából átfedésben van a teljes minta igen válaszaival. Itt jól tetten érhetőek a torzítások, amelyek a kétféle mintavételből erednek, ezért a nem válaszokkal érdemes foglalkozni, mivel az úgy tűnik független az adatfelvétel körülményeitől. Jól megmutatja, hogy a fiatalok gondolkodásában alapvetően az egyéni felelősségvállalás hangsúlyos.

9. ábra Mit gondol a szülőknek kötelessége a gyermekeik tartozásait fizetni? (szerencsejáték, fogadás, stb) /Teljes minta

Egyetért-e Ön a következő állítással?: „Általában, a bizalom hiánya az oka a konfliktusoknak.”

A teljes mintában a válaszadók 61% részben ért egyet ezzel az állítással és a NEET mintában sincs jelentős különbség, tehát hasonlóak az arányok. A fogyatékos fiatalok között több az állítással teljes mértékben egyetértő, ez azonban nem szignifikáns.

„Egyetért-e Ön a következő kifejezéssel? „Vitatkozás nem történhet egy idősebb személlyel a mi közösségünkben, mert vitatkozni egy idősebb emberrel kifejezetten elfogadhatatlan nálunk. Önnek talán nem tetszik, amit ez az idősebb ember tesz, de Ön sohasé sohasem fog vele konfliktust kezdeményezni.”

Az állításhoz kapcsolódó 10. ábrán látjuk, hogy a mintában megoszlik az állítást elutasítók és középre húzók aránya, és jóval kevesebb azoknak a fiataloknak a száma, akik egyetértenek vele.

A nem fogyatékos fiatalok esetében inkább megfigyelhető az állítással való egyetértés. A NEET almintában ez a jelenség markánsabb, mivel 11 fő egyetértőből 6 fő nem fogyatékosággal él. Összességében azt állíthatjuk az ábra alapján, hogy a válaszadók kisebb része jelöli meg egyértelműen, hogy a közösségben az idősek véleményét nem lehet vitatni, és nagyobb arányban gondolják úgy, hogy legalább részben egyetértenek az állítással. Más kutatásokra is támaszkodhatunk ennek az eredménynek az értelmezésekor: a társadalomnak, a közvetlen közösségnek, erős nyomásgyakorló hatása van, tehát befolyásolja a szülők viselkedését, így a gyermekükét is (Buscaglia, 1975).

10. ábra Vitatkozás idősebb személlyel /Teljes minta

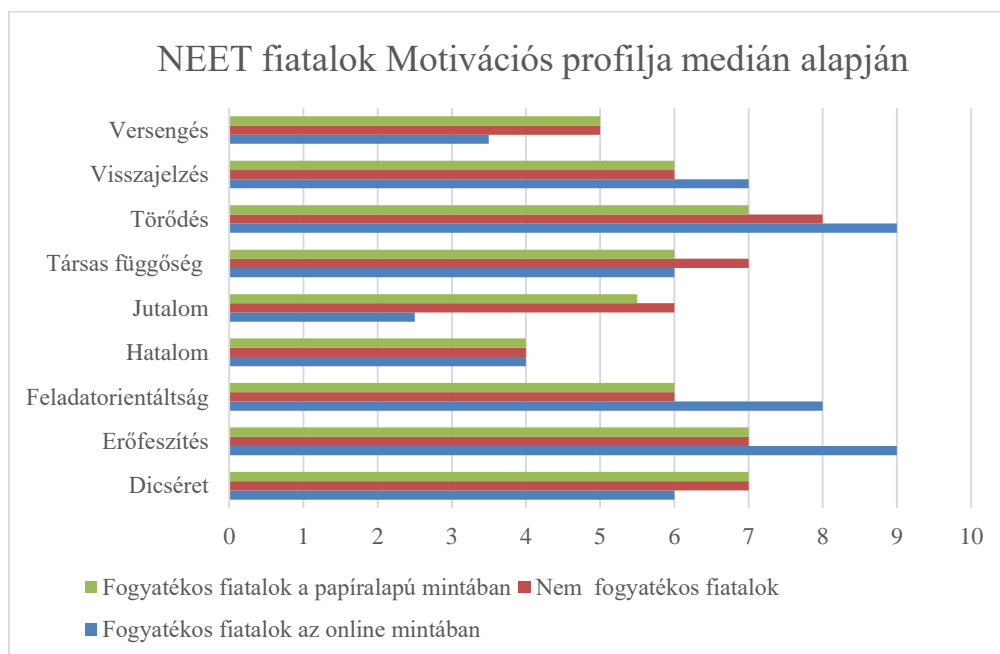
5.8 Motivációk

A válaszadó NEET fiatalok válaszaiból létrejött indexek mediánját ábrázoljuk, így látványosan megmutatható, hogy a fiatalok többnyire mely motivátorokat jelölték meg fontosabbnak, más motivátorokhoz képest (11 ábra).

A válaszok alapján úgy tűnik, hogy az erőfeszítés, feladatorientáltság és a törődés az, amire leginkább motivátorként szükségük van ahhoz, hogy egy közösségben jól tudjanak fejlődni, teljesíteni, vagyis legyenek a feladatok, tevékenységek érdekesek, nyújtsanak olyan kihívást, amely illeszkedik a képességeikhez, emellett legyen lehetőségük arra, hogy másokkal együttműködjenek, és érezzék hasznosságukat azzal, hogy mások számára segítséget jelenthetnek.

A hatalom és a versengés kevésbé motiválja őket, tehát sem a vezetői szerep, sem a győzelem nem számít motiváló tényezőnek. Ebből pedig következhet, hogy az érdekérvényesítő kompetenciák is fejletlenek.

A nem fogyatékos NEET fiatalok esetében látható, hogy két terület motiválódabb számukra, mint a fogyatékos fiatalok számára; ez a társas függés és a jutalom. A társas függés vagy társas függőség indexbe azok az állítások tartoznak, amely a közösség, barátok motiváló erejét méri fel, pl. a barátok segítenek abba, hogy keményen tudjak dolgozni. Szignifikáns különbség a csoportok között Kruskal-Wallis H teszt alapján mégis az erőfeszítés ($p < 0,005$), a feladatorientáltság ($p < 0,003$) és a jutalom ($p < 0,42$) tekintetében van a három csoport között, és elsősorban az online válaszadók értékei térnek el a mediánok alapján is.

11. ábra Motivációs profil alakulása a NEET válaszadók esetében

A NEET almintában a feladatorientáltság, az erőfeszítés és a törődés pozitívan korrelál az iskolai végzettséggel (feladato. $r=0,64$, erőfesz. $r=0,60$, törőd. $r=0,44$), és negatívan korrelál a hatalommal ($r= - 0,48$). Mindegyik esetben az online minta fiataljai okozzák ezeket a korrelációkat, akiknek magasabb az iskolai végzettsége is, amely negatívan látszik hatni a vezetési vágyra. A minta mérete miatt ezt nem lehet nagy biztonsággal kijelenteni.

5.8 A szülők észlelt viselkedésének hatása a motivációkra

A NEET almintában korrelációt számítottunk a P-PASS (szülők részéről érzékelt autonómia támogatás) és a Motivációs Profil indexei között. Ez alapján kevés összefüggést találtunk,

amely több tényezőtől is fakadhat, vélhetően a mintavételi nehézségek és a csoportok tulajdonságainak kontrollálásával való probléma okozza ezt. Az apa múltbeli viselkedésére vonatkozó észleletek és azok motivációkra való hatása esetében az indexekben nincs kimutatható összefüggés. Az anya viselkedése esetében a törődés, versengés és jutalom indexekben találtunk összefüggést, azonban nem az összes, csupán *a kérdezőbiztosok által felvett mintában*. A büntudatkeltés negatívan korrelál a törődéssel ($r = -0,73$), tehát azoknak a fogyatékossgal élő NEET fiataloknak az esetében, akinek az anyja büntudatkeltőbb volt, alacsonyabb a késztetés arra, hogy másoknak segítsenek. A büntudatkeltés – a fogyatékos NEET fiataloknál - viszont pozitívan korrelál a versengéssel, tehát azok a fiatalok, aki gyakrabban éreztek büntudatot gyermekkorukban inkább motiválhatók versengéssel ($r = 0,79$). A NEET fogyatékos fiatalok esetében az anya bántalmazással való fenyegetése és a versengés, mint motivátor között szintén erős pozitív korreláció van, vagyis minél inkább jellemzőnek találták a fiatalok anyjukra a fenyegető viselkedést, annál inkább motiválhatók versenyzéssel, a győzelem lehetőségével ($r = 0,76$).

A nem fogyatékos NEET fiatalok esetében az anyai büntudatkeltés pozitívan korrelál a jutalmazás igényével, tehát azok a fiatalok, akik gyakrabban éreztek büntudatot inkább motiválhatók tárgyi jutalmakkal ($r = 0,78$).

A szülői viselkedés és a gyermeki motivációk közötti összefüggések régóta a pszichológiai és pedagógiai jellegű kutatások kedvelt témája, ezért a fizikai bántalmazás egyértelmű következményei mellett, a szülők által működtetett pszichológiai kontroll – láthatatlan erőszakhatásai jól ismertek napjainkra. Amit a nagymértékű pszichológiai kontrollal kapcsolatban fontos kiemelni, hogy tipikusan fejlődő gyermekek esetében is fokozza a gyermekben a negatív érzések jelenlétét, hosszútávon szorongást, depresszív tüneteket alakít ki. A pszichológiai kontroll a szülő hatalmi szükségleteit elégíti ki, és nem a szocializáció a célja. A büntudatkeltés tulajdonképpen a pszichológiai kontroll egy formája. A büntudatkeltő szülői viselkedés elveszi a kontrollfunkciót a gyermektől, amellyel hozzájárul az alacsony önbecsüléshez (Aunola et al., 2013; Járdaházi et al., 2019). Serdülőkorra a büntudatkeltés például gyakran negatívan befolyásolja az autonómia fejlődését (Járdaházi et al., 2019). A büntudat keltes felnőttkorban hozzájárul felnőttkorra az öngyilkossági gondolatok megjelenésének gyakoriságához (Babity, 2013). A büntudatkeltés a motivációk alakulásának kapcsolatára az általunk talált szakirodalmakban nincs elegendő információ, ezért a büntudat motivációkra való hatásával kapcsolatos vizsgálatokat próbáltuk feltérképezni, amelyek inkább külföldi példák arra, hogy ezen a területen érdemes további kutatásokat folytatni.

A büntudattal kapcsolatban a szakirodalom jegyzi, hogy egy olyan tényező, érzés, gondolat, amely morális iránytű az ember számára, sőt a proszociális cselekedetek legfőbb motivátora, vagyis az emberek egy része azért cselekszik „helyesen”, hogy enyhítse vagy elkerülje büntudat érzését. A büntudat esetében a vizsgálatok megerősítették, hogy az empátikus képességek fejlődését vonja maga után, ellentétben a szégyenérzettel. A gyermekkorukban gyakran megszegyénített emberek alacsonyabb fokú empátiát mutatnak és sokkal egocentrikusabb gondolkodásuk (Lindsay-hartz et al., 1995). A korábban idézetnél, újabb pszichológiai vizsgálatok megállapítják, hogy a büntudatnak megerősítő szerepe lehet az együttműködés tanulásában is (Amodio et al., 2007).

Ezeket az információkat figyelembe véve megállapítható, hogy a P-PASS teszt nem vizsgálja külön, az eredeti angol nyelvű szövegben sem, így a magyar fordításban sem, *a büntudat és szégyenérzetkeltést*, azonban egy indexbe csoportosítja az eredményeket. Ami szintén hozzájárulhat ahhoz, hogy a büntudat és törődés tekintetében a témában jegyzett szakirodalommal ellentétes eredményeket kaptunk (Lindsay-hartz et al., 1995).

A jutalom motivációs értékét az anyai büntudatkeltés megerősíti, főként a nem fogyatékos fiatalok esetében. Olyan szakirodalmat, amely konkrétan ezek összefüggéseit vizsgálná nem találtunk.

Motivációs Profillal kisiskolások motivációit is vizsgálták, amelynek eredményeit hasznosítani tudjuk saját kutatásunk elemzésénél.

Az említett vizsgálatban azt állapították meg, hogy az ún. tehetségígéretes és azok, akik nem felelnek meg a tehetségígéret ismérvének három indexben alapján megkülönböztethetőek a felvett profilokban: *feladatorientáltság, az erőfeszítés és a társas törődés*. Értelemszerűen, azok, akik ezeken a területeken magasabb pontszámokat jelöltek a tehetségígéretes az említett kutató, és a Templeton program kutatói szerint is, akik a kérdőívet egyébként magyarra fordították és továbbfejlesztették.

A kisiskolás vizsgálat eredményei azt mutatták, hogy a tehetségígéretes kevésbé motiválhatók a hatalommal, egy lehetséges vezetői szerep betöltésével, szemben azokkal, akiket nem tartottak különösebben tehetségesnek. A kézzel fogható jutalom is azoknak a gyerekeknek motivátor, akik a kevésbé tehetséges csoportba soroltak. A versengés esetében nem találtak szignifikáns különbséget a csoportok között (Halvax, 2020).

A szakirodalom állításai alapján összefoglalásként azt állapíthatjuk meg, hogy az anyai viselkedések, főként a büntudatkeltő, bántalmazó viselkedés befolyásolja azoknak a

motivátoroknak egy részét – törődés, jutalom-, amelyek alapján egy gyermeket tehetségesként vagy tehetségtelenként azonosítanak.

Az anyai viselkedés és az anya iskolai végzettsége között van korreláció, amelyet azonban csak a papíralapú mintában lehetett kimutatni (3-4. táblázat). Egyes szülői viselkedések, pl. a teljesítménycélok elérésnek támogatása vagy az elfogadás nem volt kimutatható hatással a Motivációs profil által mért motivációkra.

3. táblázat Anya iskolai végzettsége/viselkedése - Fogyatékos NEET fiatalok esetében

	Anya viselkedése	Választási lehetőséget ajánl	Magyarázatot ad	Elfogadja gyermeke érzéseit	Bántalmazással fenyeget	Büntudatot kelt	Bátorít teljesítményre
Anyai iskolai végzettsége	Correlation Coefficient	,857**	,620*	,757**	-,666*	-,569*	-,152
	Sig. (2-tailed)	,000	,024	,003	,013	,043	,619
	N	13	13	13	13	13	13
Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).**							
Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).*							

4. táblázat Anya iskolai végzettsége/viselkedése -Nem fogyatékos NEET fiatalok esetében

	Anyai viselkedése	Választási lehetőséget ajánl	Magyarázatot ad	Elfogadja gyermeke érzéseit	Bántalmazással fenyeget	Büntudatot kelt	Bátorít teljesítményre
Anyai iskolai végzettsége	Correlation Coefficient	,601*	,630**	,549*	-,030	-,222	,212
	Sig. (2-tailed)	,011	,007	,022	,909	,391	,414
	N	17	17	17	17	17	17
Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).**							
Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).*							

6. Fókuszcsoportos narratív elemzése

A fókuszcsoportos interjúkat online vettük fel, összesen 22-en vettek részt az interjúkon, ebből 7 fő szakember, 15 fő pedig különböző fogyatékossgal élő fiatalok (7-8 fős csoportban), akik 18-30 év közöttiek. A továbbiakban A, B és SZ csoportra fogunk hivatkozni.

Az „A” csoportban mozgás-, látássérült fiatalok, illetve 1 fő hallássérült és 1 fő autista fiatal vett részt.

A „B” csoportban különböző mértékben hallássérült fiatalok vettek részt, és 1 fő mentális zavarral diagnosztizált fiatal. A csoportos interjú lebonyolításához írótolmács segítségét vettük igénybe, akinek a közreműködése segítette a fiatalok akadálymentes bekapcsolódását.

Az „SZ” csoport a szakemberek csoportja, amelybe három fő fogyatékossgal élő szakembert is bevontunk (1 fő, mozgássérült, 1 fő látássérült, 1 fő autista). Szakértelmet tekintve a csoport

a következő személyekből állt: 1 fő szociálpedagógus, foglalkozási rehabilitációban dolgozó szakember, 1 fő HR végzettségű személy, jelnyelvi tolmács, egyébként egy nagyvállalatnál dolgozik, 1 fő konduktor, pszichológus, jelenleg egy általános iskolában iskolapszichológus, 1 fő tapasztalati szakértő, egyébként szociális munkás, különböző fogyatékos embereket segítő szervezetekhez kapcsolódik, 1 fő pedagógiai asszisztens, tapasztalati szakértő, jelenleg egy önálló életvitelt segítő szervezetnél koordinátor, 1 fő rendőr, jelenleg egy ifjúságsegítő civil szervezet munkatársa, 1 fő szociálpedagógus, korábban fogyatékos embereket segítő civil szervezeteknél ifjúságsegítői területen dolgozott, jelenleg szociális információ szolgáltatással foglalkozik.

A fókuszcsoporton való részvételt meghirdettük partnerszervezeteknél, és olyan szervezeteknél, akik foglalkoznak fogyatékos emberekkel, illetve tanárokat és gyógypedagógusokat tömörítő facebook csoportokban.

6.1. Fókuszcsoportok eredményeinek összegzése

A fókuszcsoportokban megjelenik a kirekesztés fogalma és a marginalitás élménye a fogyatékos szó használata mentén. egyrészt van egy beletörődés abba, hogy címkével jelöli a társadalom a fogyatékos embereket, másrészt van egy beletörődés abba is az érintettek részéről, hogy a fogyatékos szó elpiszkolódott a köznyelvben, amely ismét csak a fogyatékos emberek marginalizáltságra utal.

A marginalitás jele például a negatív munkaerőpiaci tapasztalatokra való utalás, de a nem fogyatékos emberekkel kapcsolatos hétköznapi tapasztalatok – pl. bevásárlás, tömegközlekedés - ismertetése is, amelyek illusztrálják a távolságtartást, az erőltetett tapintatást, vagy tudatlanságot. Ez utóbbit úgy fogalmazzák, hogy „nem vagyunk a köztudatban”. A szakértői csoport egyértelműen az akadálymentesség hiányában látja a kirekesztés plasztikus megjelenését. A kirekesztés megszüntetéséhez a szakértők elsősorban állami beavatkozásokat várnának, mivel úgy vélik, hogy nem a fogyatékos emberek feladata megoldani a társadalmi részvételüket, hanem az állam dolga annak lehetőségét biztosítani. A fogyatékos fiatalok esetében az állam szerepének kisebb – de nem elhanyagolható- jelentősége van, úgy gondolják, hogy az emberek szemléletét is kell formálni, tehát nekik – fogyatékos embereknek- maguknak is van feladatuk abban, hogy megváltoztassák a nem fogyatékos emberek szemléletét.

Az érdekképviselő szerintünk például egy aktív módja a szemléletformálásnak, ezért is kérdeztük meg, hogy mit gondolnak az érdekekről, érdekérvényesítésről és saját

hatékonyságukról ezen a területen. A fiatalok úgy vélték, hogy az érdek az valamilyen igény, szükséglet, amit ki kell elégíteni, és akkor képviselik az érdekeiket, amikor ez valamilyen akadályba ütközik. Az ütközés pedig konfliktusos folyamat. Az érdekérvényesítésre úgy tekintenek, hogy a hétköznapijaik során állandó harcot vívnak azért, hogy tekintettel legyenek rájuk, illetve, hogy egyenragú félként kezeljék őket, de az érdekvédelmi szervezeteknek is van bőven tennivalója ezen a téren. A munkáltatókkal való érdekellentétek egyrészt hangsúlyosak, azonban a fiatalok részéről egyáltalán nem tudatosak; tehát nem értékelik a tapasztalataikat, konfliktusaikat érdekellentétként. Ezzel szemben a fiatalok úgy vélik, hogy a társadalom érdeke is, hogy a fogyatékos emberek minél jobban beilleszkedjenek, hasznos tagjai legyenek a társadalomnak. A szakértői csoportban azonban megjelennek azok a hangok, amelyek kifejezik, hogy az érdekek például a pénz mentén polarizálódnak, tehát a munkaerőpiacon leginkább a foglalkoztatás költségeit nézik a munkáltatók és nem azt, hogy társadalmilag hasznosat, vagy jót cselekszenek, vagyis az érdek csak addig közös, ameddig a munkaadó számára nem jelent plusz anyagi vonzatot a fogyatékos ember alkalmazása.

Az érdekvédelmi szervezetek munkájával kapcsolatban a válaszadók vegyes érzelmeket táplálnak, van, aki elégedett van, aki szerint nem elég hatékony a tevékenységük. Úgy vélik, hogy Magyarország sokat változott, főként jogszabályok tekintetében, amelyek célja elősegíteni a fogyatékos emberek érdekeinek érvényesülését; azonban ezek a szabályok inkább elvek; a hétköznapiokban kevésbé érvényesülnek. Az elmúlt évek politikai változásai szerintük a fogyatékos emberek érdekérvényesítő képességére is negatívan hatottak. Ezt a gondolatfonalat továbbvezetik a saját érdekérvényesítő képességükkel kapcsolatosan, tehát azt elemzik, hogy milyen hatással vannak saját érdekérvényesítő képességükre a kormányzati intézkedések. Például a segédeszközök beszerzésének állami támogatásába került szóba, amely hallássérültek esetében olyan korlátokat állít, amelyhez tulajdonképpen az államnak nem lenne joga, hiszen a fogyatékos lét sok esetben nem választás kérdése: „a felnőttkor küszöbén szembesültem azzal, hogy nekem kell megvenni a hallókészüléket. Ez nem tudom miért van így, de ezt mindig igazságtalannak tartottam. Annyit dolgozom, de félmillió lenne egy hallókészülék, és más meg ennyiből elmegy nyaralni.” A hallókészüléket a válaszadó fiatalok gyermekkorában még ingyen vagy kedvezménytel kapták meg a hallássérült emberek, napjainkban viszont az implantátum behelyezés az ingyenes, támogatott. A hallássérültek körében ambivalens a viszony az implantátum viseléssel kapcsolatban (Nikolausz & Perlusz, 2015). Fókuszcsoportunk hallássérült résztvevői szerint a támogatási rendszer kialakítási

módjával nem veszi figyelembe az állam ezt az ambivalens viszonyt, így végsősoron az identitásukat, és az egyenlő társadalmi részvételüket sérti.

Ha a személyes képességek területéről közelítjük meg az érdekérvényesítést, akkor az önismeretet, empátiát, toleranciát, kommunikációs- és konfliktuskezelési képességet, illetve alkalmazkodást említik meg, kihagyva a versengő magatartás, vagy mások vezetésére való vágyat. Ez azért érdekes, mert a történelemben egyetlen dominanciára törekvő csoport sem tudott ez utóbbi kettő nélkül érvényesülni, egyúttal magát a kapitalizmus felépítményét és a kapitalista társadalmat alapvetően definiálja a verseny és a hatalom.

Az említett képességek elsajátításához az elsődleges és másodlagos szocializációs teret tartják kiemelkedőnek, ez utóbbi esetben az iskola, mint integráló tér számos kritikát kap a válaszadók részéről. A résztvevők nagyobb állami felelősségvállalást szorgalmaznának az iskolai integrációval kapcsolatban; nem csak a sajátos nevelési igényű gyerekek arányának növekedésében látják tehát a megoldást, hanem a pedagógiai kultúra megváltoztatását is fontosnak tartanák. Úgy vélik, hogy az integrált oktatásban a tanárok gyakran maguk is kirekesztők, a speciális oktatás pedig „nem az életre készíti fel” az érintett gyerekeket. A családok zártsága, a fogyatékos gyermek túlféltése a fiatalok oldaláról nem merül fel; a szakértői csoportban viszont a többen úgy gondolták, hogy a családok működése lehet akadályozó tényező, mivel egy bizonyos kritikus életkoron túl már nem lehet az érdekérvényesítéshez szükséges képességeket fejleszteni. Az, hogy a fiatalok oldaláról ez nem merül fel nem meglepő, a kérdőíves vizsgálat eredményei is azt tükrözik, hogy a fiatalok a szülői kontrollt nem érzékelték.

Az összes résztvevő inkább hajlik afelé, hogy az embernek a születéskori állapota, körülményei olyan mértékben meghatározzák egész élete alakulását, hogy egy minimális szinten túl, már semmilyen támogató tevékenységgel nem lehet az esetleges hiányokat kompenzálni.

Az ifjúsági munka szemszögéből nézve ez azt jelentené, hogy az alapvető érdekérvényesítéshez szükséges kompetenciákat nem tudja fejleszteni. Erre rácsafolnak mégis azok a gondolatok a szakértők részéről, amelyek szerint az ifjúsági munka közvetve mégis hozzájárul az érdekérvényesítő kompetenciák fejlesztéséhez, mert ablakot nyit a világra, például a nemzetközi programok olyan új tapasztalatokat biztosítanak, amelyek kiragadják a fiatalot a hétköznapi életből, a komfortzónájukból, és az új helyzetek, új tapasztalatok pedig új érdeklődést, új viselkedéseket alapoznak meg.

Az, hogy szinte csak a szakértők részéről merül fel az ifjúsági munka lehetséges támogató, fejlesztő szerepe, egyértelműen amiatt van, hogy a fiatalok többsége nem került még ifjúsági szervezettel kapcsolatba, hanem leginkább sorstársi közösséggel, vagy fogyatékoságspecifikus szervezetekkel vannak kapcsolataik. Akinek mégis van ifjúsági szervezettel már kapcsolata – 4 fő- az a diverzitásból fakadó élményt hangsúlyozza ki, tehát, hogy az egyén fogyatékos emberként is megtapasztalhatja, hogy milyen egy közösségben úgy jelen lenni, hogy nem „kliens”, nem a segítségre szoruló személy, nem egy az egyformák között, hanem egy, a jelenlevő sokféle ember között.

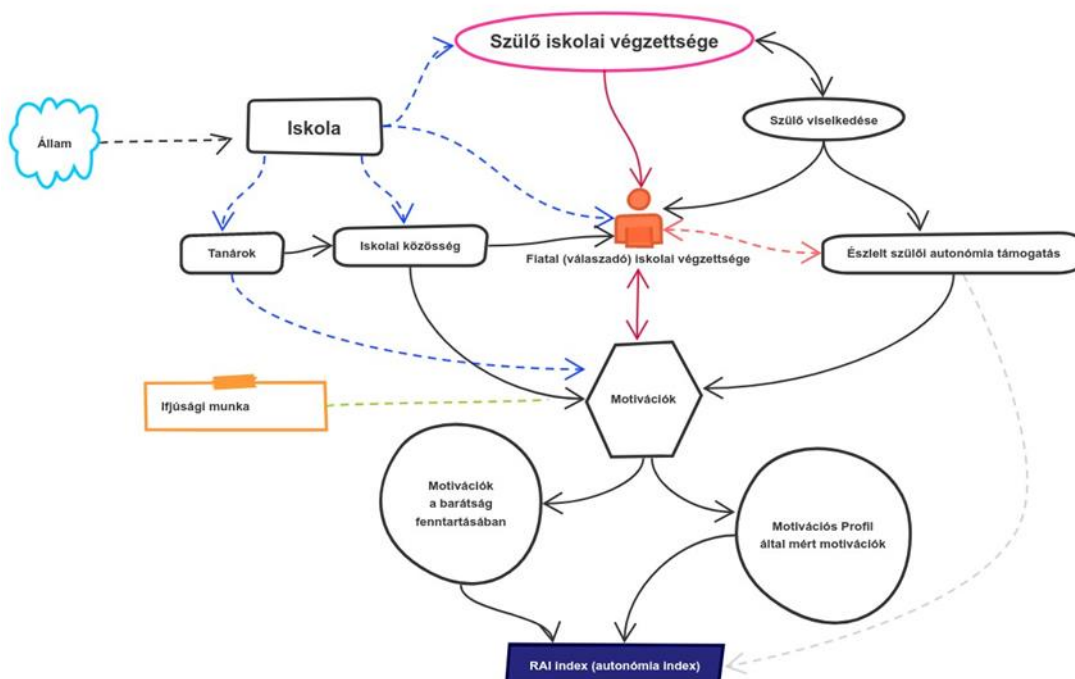
7. Összegzés

Kutatásunk során arra kerestük a választ, hogy mi lehet a legjobb módja fogyatékosággal élő fiatalok érdekérvényesítő kompetenciáinak fejlesztésének és mit tehet ezért az ifjúsági munka. A szakirodalmi feltárást követően arra jutottunk, hogy a fiatalok kapcsolatait, szociális és érdekérvényesítő kompetenciáit, konfliktuskezelő képességét és motivációit célszerű jobban megismerni ahhoz, hogy megfelelő beavatkozást lehessen tervezni. A vizsgálatunk elsősorban tehát szülői kontrollra, a baráti kapcsolatok fenntartására irányuló motivációkra, a konfliktuskezelési képességekre, toleranciára és a teljesítményt befolyásoló motivációkra irányult.

A fiataloknak szánt kérdőívvel nem sikerült igazolni, hogy a szülők nagyobb kontrollt gyakorolnak a fogyatékos, mint a nem fogyatékos fiatalok felett és a fókuszcsoportos vizsgálatok sem igazolták ezt. Azonban a kérdőíves vizsgálatok eredményei felhívták arra a figyelmet, hogy érdemes a szülői viselkedések, az autonómia, és a motivációk közötti kapcsolatot tovább vizsgálni fogyatékosággal élő emberek körében.

A kérdőívek esetében a fiatalok azt vallották, hogy szüleik elfogadók, és nincsenek a családokban konfliktusok, illetve azokat mindig békésen megoldják. A fókuszcsoportokban a fiatalok elismerték, hogy a családnak fontos szerepe van, és alapvetően meghatározza az érdekérvényesítő kompetenciák alakulását, de csak egy olyan fiatal volt, aki azt mondta, hogy számára az egyik szülőjével szemben nehézséget okoz az érdekeinek érvényesítése. A szakértői csoportban – többen egyúttal fogyatékos személyek- viszont a résztvevők úgy gondolták, hogy a családi túlféltés, amely szintén a kontroll egy formája, sok esetben gátja az érdekérvényesítő képességek fejlődésének. Vizsgálatunk ugyan nem bizonyította a fiatalok szemszögéből a jelenséget, de nem is tudja megcáfolni a szakemberek állítását.

Attól függetlenül, hogy a nagyobb mértékű szülői kontroll nem igazolódott, az észlelt szülői autonómia támogatás indexeit össze lehet vetni a motivációs profil indexeivel, így van néhány összefüggés, amelyet feltártunk. Ezért a vizsgálatot érdemes lenne megismételni egy nagyobb mintán. A vázolt összefüggések nem mondanak ellent a vonatkozó szakirodalomnak, melyek szerint a tehetségesség függ a szociális háttértől és a család támogatásától, sőt megegyeznek azzal (Gyarmathy, 2001). Saját kutatásunk eredményeit, tulajdonképpen azt a folyamatot, ahogy a motivációk és ebből fakadóan feltételezhetően a kompetenciák alakulnak, a következő ábra szemlélteti (12. ábra).

12. ábra Az ifjúsági munka lehetséges beavatkozási pontja a személyiségfejlesztésben.

Az ábrán az iskola és a szaggatott kék nyilak ebben a jelentésben nem vizsgált szereplők. Az integrációhoz való viszonyt egy másik munkában ismertetjük. Az állam közvetett szerepe elsősorban a fókuszcsoporthoz nyilatkozó véleménye alapján jelenik meg. A szülők iskolai végzettsége a fiatalok iskolai végzettségére hatással van, azonban csak a nem fogyatékos minta esetében. A fogyatékos fiatalok iskolai végzettségét az állapotuk és a rendszer által kínált lehetőségek is befolyásolhatják, ezt jeleztük piros nyíllal. A szülők viselkedését befolyásolja az iskolai végzettségük, azonban azt, hogy a fiatalok, hogyan látják szüleik viselkedését (észlelt autonómia támogatás) vélhetően állapotuk is befolyásolja. A fogyatékos NEET fiatalok esetében az iskolai végzettségük és az észlelt autonómia támogatás indexei között van összefüggés, míg a nem fogyatékos fiatalok esetében nincs ilyen. A szülők viselkedésének

befolyása van a motivációkra, vagy legalábbis annak a lenyomatnak, amit a fiatalok érzékelnek, ez független attól, hogy fogyatékos-e a fiatal vagy sem. Az, hogy a motivációk mely területén érhetők tetten a szülői hatások, viszont kapcsolódik ahhoz, hogy a válaszadó fogyatékos személy-e vagy sem. A szülők iskolai végzettsége, és a szülők viselkedéséről való észleletek, tehát közvetve befolyásolják a barátságban megélt autonómiát, vagyis a fiatalok baráti kapcsolatainak alakulását, így feltételezhetően a közösségbe való beilleszkedést. Az iskolai közösségnek szintén van hatása a motivációk alakulására pl. a társas függésre. A fogyatékossgal élő fiatalok esetében azt láttuk, hogy gyakrabban élték meg, hogy nem voltak fontos tagjai közösségüknek, gyakrabban voltak áldozatai iskolai bántalmazásnak, gyakrabban nem szerettek iskolába járni, gyakrabban fordult elő, hogy úgy gondolják nincs egyetlen barátjuk sem. Akik úgy gondolták, hogy fontos tagjai voltak az iskolai közösségüknek, egyúttal magasabb pontszámot mutattak a társas függés indexen, tehát jobban motiválta őket teljesítményre, ha valamit a barátaikkal közösen tesznek vagy a barátaikért tesznek.

Az ifjúsági munka lehetséges beavatkozási pontként, tehát NEET fiatalok számára a közösség-szervezés területén jelenhet meg, amellyel közvetve hatással lehet a motivációk alakulására (zöld szaggatott nyíl), azon keresztül pedig akár az iskolai végzettség nagyságára is. Elsődleges célja mégis az lehet, hogy olyan új tapasztalatokhoz juttassa a fiatalokat, amelyekre egyébként helyzetükből adódóan nem lenne lehetőségük.

8. Bibliográfia

Amodio, D. M., Devine, P. G., & Harmon-Jones, E. (2007). **A Dynamic Model of Guilt: Implications for Motivation and Self-Regulation in the Context of Prejudice.** *Psychological Science, 18*(6), 524–530.

Forrás: <https://doi.org/10.1111/j.1467-9280.2007.01933.x>

Aunola, K., Tolvanen, A., Viljaranta, J., & Nurmi, J. E. (2013). **Psychological control in daily parent-child interactions increases children's negative emotions.** *Journal of Family Psychology, 27*(3), 453–462.

Forrás: <https://doi.org/10.1037/a0032891>

Babity, M. (2013). **A gyermekbántalmazás rizikótényezőinek vizsgálata,** Pécsi Tudományegyetem, Doktori disszertáció

Forrás: <https://adoc.pub/download/pecsi-tudomanyegyetem-blcseszettudomanyi-kar0b2793f93a4d08e666d7c76af2a6c7d866838.html>.

Buscaglia, L. (1975). **The Disabled and Their Parents: A Counseling Challenge.** ISBN-13: 978-1556422577, ISBN-10: 1556422571

Gyarmathy, É. (2001). **Special Persons in the Early Years of Gifted Children.** *Educating Able Children, 5*, 1–9.

Halvax, J. (2020). **A motiváció vizsgálata kisiskolás korban.** *Képzés És Gyakorlat, 18*(3–4), 291–302.

Forrás: <https://doi.org/DOI: 10.17165/TP.2020.3–4.28>

Járdaházi, E., Pohárnok, M., Péley, B., & Láng, A. (2019). **A serdülőkori distresszre adott szülői reakciók retrospektív észlelésének hatása a felnőttkori szelf-tudatos érzelmekre és perfekcionista voná_sokra.** In S. Bandi, Z. Bodó Varga, & K. Csókási (Eds.), *Kötődésbekötvé: Tanulmányok a klinikai pszichológia, a kötődésselmélet és a személyiséglélektan területeiről* (p. 392). Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar Pszichológia Intézet.

Kertesi, G., & Kézdi, G. (2009). *Általános iskolai szegregáció Magyarországon az*

ezredforduló után.

Forrás: <http://hdl.handle.net/10419/108447>

Kis, N. (2016). **Eltérően fejlődő gyermek a családban.** *Gyermeknevelés*, 4(3), 1–19.

Lindsay-Hartz, J., Rivera, J. D. E., & Mascolo, M. F. (1995). **Differentiating Guilt and Shame and Their Effects on Motivation.** In P. Tangney & K. W. Fischer (Eds.), *Self-conscious emotions: The psychology of shame, guilt, embarrassment, and pride* (pp. 274–300).

Mándoki, N. (2018). **A fogyatékossgal élő gyermek nevelése: anya-gyermek interakciók, anyai nevelési viselkedés és szubjektíven megélt megterheltség eltérő fejlődésmenet esetén.** *Gyermeknevelés*, 6(3), 1–18.

Forrás: <https://doi.org/10.31074/20183118>

Nagy, J. (1998). **Az érdekérvényesít ő szociális képességek rendszere és fejlesztése.** *Iskolakultúra*, 1, 34–47.

Nikolausz, K., & Perlusz, A. (2015). **Siket és cochleáris implantált fiatalok és felnőttek identitástudatának vizsgálata.** *Gyógypedagógiai Szemle*, 43(4), 279–289. Forrás: <https://epa.oszk.hu/03000/03047/00070/pdf/>

Szabó, D. (2016). **Láttelet a pedagógusok befogadó neveléshez-oktatáshoz való hozzáállásáról.** *Iskolakultúra*, 26(4), 21–36.

Forrás: <https://doi.org/10.17543/iskkult.2016.4.21>

Thun, É. (2011). **Mennyire jártasak a pedagógusok az esélyegyenlőség pedagógiájában?** *Iskolakultúra*, 12, 60–71.

Forrás: <http://www.iskolakultura.hu/index.php/iskolakultura/article/view/21214/21004>

Egyéb források:

A fogyatékossgal élők visszatekintő adatai, 1.5; KSH.hu, 2011

Kérdőívek:

Center for Self-Determination Theory. (n.d.). **Friendship Self-Regulation Questionnaire (SRQ-F).**

Forrás: <https://selfdeterminationtheory.org/self-regulation-questionnaires/>

Dershem, L., Saganelidze, L., Dagargulia, T., & Roels, S. (2011). **The Youth Conflict & Tolerance Survey Tool (YCTS tool) Guidebook.**

Mageau, G. A., Ranger, F., Joussemet, M., Koestner, R., Moreau, E., & Forest, J. (2015). **Validation of the Perceived Parental Autonomy Support Scale (P-PASS).** *Canadian Journal of Behavioural Science*, 47(3), 251–262.

Forrás: <https://doi.org/10.1037/a0039325>

Péter-Szarka, S., Gyarmathy, E., Klein, B., Kovács, K., Kövi, Z., Molnár, G., Páskuné Kiss, J., & Pásztor, A. (2017). *A tehetségazonosítás folyamata, mérőeszközei és eredményei a Magyar Templeton Programban.*